

סוכה פרק שני הישן

(סוכה כ, ב)

משנה:

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו (דאהל מפטיק בינו לסוכה; ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה).

אמר רבי יהודה: נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר. (טעמא מפרש בגמרא: דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.)

אמר רבי שמעון: מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים: "ראיתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה (דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, וכל שהאשה חייבת עבד נמי חייב, כדאמרינן בחגיגה (א, טז)) לפיכך ישן הוא תחת המטה!", ולפי דרכינו למדנו (כלומר: אף על פי שלא אמר לנו לשם לימוד אלא לשיחת חולין בעלמא: שהיה משתבח בעבדו לבדיחותא בעלמא, למדנו על פי דרך בדיחותו) שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

גמרא:

והא ליכא עשרה?

תרגמא שמואל: במטה עשרה.

תנן התם [אהלות פ"ג מ"ז] (קא חשיב את המביאין טומאה): 'אחד חור שחרוהו מים (כגון בשפה גבוהה על הנהר והמים חוטטין מתחתיה ונכנסין ועושין נקב ארוך) או שרצים (כגון חולדות ואישות), או שאכלתו מלחת (שהארץ מליחה ומתבקעת מאיליה), וכן מדבך אבנים (אבנים גדולות הערוכות זו על זו, ופעמים שהאחת סדורה על גבי השנים והתחתונות שוכבות זו אצל זו ומפרידות זו מזו, ויש שם אהל טפח), וכן סואר של קורות (אף הן קורות הערוכות על גבי קרקע זו על גב זו ועומדות לבנין ויש שם הרבה נקבים ביניהם ויש בהן אהל) - מאהיל על הטומאה (כל אלו - אם כזית מת בתוך האהל בראשו אחד וכלים בראשו שני - נטמאו באהל המת); רבי יהודה אומר: כל אהל שאינו עשוי בידי אדם (מתכוין לעשותו אהל) אינו אהל (לטומאה); מאי טעמא דרבי יהודה?

(סוכה כא, א)

יליף 'אהל' 'אהל' ממשכן: כתיב הכא (במדבר יט, טז) זאת התורה אדם פי ימות באהל [כל האל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים], וכתיב התם (שמות מ"ט) ויפרש את האהל על המשכן [וישם את מקסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה ה' את משה]; מה להלן בידי אדם - אף כאן בידי אדם.

ורבנן?

'אהל' 'אהל' ריבה ('אהלים' טובא כתיבי בפרשת פרה, לרבות אף העשוי מאליו).

וסבר רבי יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל? ורמינהו [פרה פ"ג מ"ב]: 'חצירות היו בנויות בירושלים על גבי הסלע, ותחתיהם חלל, מפני קבר התהום (כל שם 'קבר התהום' ו'טומאת התהום' שבש"ס - לשון ספק הוא, כההוא שאינו גלוי; 'מפני קבר התהום' - שכל העיר היו מסופקין שמא יש שם קבר ואין לו למת חלל טפח, וטומאה שהיא רצוצה בוקעת ועולה לרקיע; לכך היו בונים אותה על גבי כיפין שאפילו יש שם קבר מתחת - הרי חלל מפטיק); ומביאין נשים עוברות ויולדות שם ומגדלות בניהם שם לפרה (משום ההיא דתנן (פרה פ"ג מ"ז): 'מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו מיד להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית'; וכיון דטבול יום כשר בפרה - עשו בה מעלות הרבה כדי שלא יזלזלו בה: תקנו כל מעשה פרה בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה, והכהן השורפה הזקיקוהו לפרישת שבעת ימים, ואין אחיו הכהנים נוגעין בו, כדאמרינן בפרק קמא דיומא (א, ב, טז)) ואמר מר: מזין עליו כל שבעה; ותקנו שיהיו תינוקות הללו ממלאין לו מים לקדש בהן מי חטאת, ומשום מעלה תקנו שיהיו טהורים מכל טומאה; ובתוספתא שנינו עד שיהיו בני שבעה ובני שמנה שנים מגדלין אותן ולא יותר, שלא ראו קרי), ומביאין שוורים (כשהיו רוצים לילך ולמלאות מים חיים מן השילוח) ועל גביהן דלתות ותינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהם (שכל מעשיה היו בכלי אבנים כדפרישית); הגיעו לשילוח ידו לתוך המים ומילאום (קסבר האי תנא מילוי בעינן ולא שישלשל בחבל), ועלו וישבו להם; רבי יוסי אומר: ממקומו היה משלשל וממלא מפני קבר התהום (שמא יש כאן טומאה), ותניא [תוספתא מסכת פרה פרק ג הלכה ב (צוקרמאנדל)]: 'רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים [בתוספתא: שכריסן רחבה (מפטיק) כדי שלא יהו יוצאות רגלי התינוקות (שאין התינוקות מאהילין על הארץ) ומטמאות בקבר התהום]' (ולקמן מפרש טעמא אמאי לא היו מביאין דלתות); והא שוורים

דאהל שאינו עשוי בידי אדם הוא, וקתני 'רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים' (אלמא אשמעינן רבי יהודה דשדרתן של שוורים שהיא כעין גג וחלל של בהמה הוא האהל המפטיק, ואף על גב דאינו עשוי בידי אדם) ? !

כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר: מודה רבי יהודה כמלא אגרוף (אהל שרחב כמלא אגרוף שהוא יותר מטפח - מודה רבי יהודה שאף על פי שאינו עשוי בידי אדם חשוב להיות אהל, דבמלא אגרוף מצינו חשוב למאור שאינו עשוי בידי אדם, כדתנן באהלות (פ"ג מ"א וכלים פ"ז מ"ב); ובמסכת בכורות מיייתנן לה בפרק 'על אלו מומין' (דף לז,ב): 'מאור שלא נעשה בידי אדם' - שיעורו להוציא את הטומאה לאויר כמלא אגרוף, וזהו אגרופו של בן אבטיח, וישנו גדול כראש כל אדם; וכי אמר רבי יהודה דאינו אהל היכא דאין עשוי בידי אדם - בטפח קאמר).

תניא נמי הכי: 'ומודה רבי יהודה בשקיפין' (סלעים הנופלים ומתפרקין ברוח ויש חור גדול במקום עקירתן) ובנקיקי (ביקועין) הסלעים; והרי דלת דיש בה כמה אגרופין (מן הקרקע עד הדלת) וקתני 'רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים' (קא סלקא דעתיה משום דאין דרך אהל בכך וכל שכן שוורים) ?

אמר אביי: לא הוצרכו להביא דלתות; רבא אמר: לא היו מביאין דלתות כל עיקר (לא משום דאינו אהל), (אלא) שמפני שדעתו של תינוק גסה עליו (פריו"י בלע"ז) - שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו (שמתוך שאינו ירא ליפול והרי הוא בטוח כאילו הוא בעלייה רחבה ויוציא ראשו חוץ לדלת ומאהיל) ויטמא

(סוכה כא, ב)

בקבר התהום (כלומר: בספק קבר; לפיכך מביאין שוורים בלי דלתות ומתוך שהוא ירא ליפול אינו מוציא ראשו להלן מן רחב השור).

תניא כוותיה דרבא: 'רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות כל עיקר מפני שדעתו של תינוק גסה עליו שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר התהום, אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות והתינוקות יושבין על גביהן, וכוסות של אבן בידיהן; הגיעו לשילות - ירדו ומלאום ועלו וישבו להן על גביהן'.

והרי מטה דיש בה כמה אגרופים (מן החבלים לקרקע), ותנן 'רבי יהודה אומר נוהגים היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים' (אלמא אהל עראי לאו אהל הוא) ? !

שאני מטה, הואיל ולגבה עשויה (לישן על גבה ולא תחתיה לפיכך אין לה שם אהל).

שוורים נמי לגבן עשויים ?

כי אתא רבין אמר רבי אלעזר: שאני שוורים הואיל ומגינים על הרועים (שמכניסין ראשיהן תחת כריסם) בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים.

אי הכי מטה נמי, הואיל ומגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה ? (להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים דאמרין בבבא בתרא (דף נח,א): 'איזהו מטה של תלמידי חכמים? - כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים': שנותנם שם כשהוא בא לשכב ולישן חולץ מנעליו ונותן תחת מוטו, אבל לתת תחתיה דברים אחרים גנאי הוא לו: שמרגיל בני הבית לשם);

אלא אמר רבא: שאני (גג[אולי צריך לומר 'גב'] שוורים, הואיל ועשויים להגין על בני מעים שלהן (ששדרה שלהן מגין עליהן), שנאמר (איוב י"א) עור ופֶּשֶׁר תִּלְבִּישֵׁנִי וּבְעֶצְמוֹתַי וְגִידִים תִּסְכְּכֵנִי (אלמא סכך קרי ליה);

ואי בעית אימא (לרבי יהודה - מטה אהל היא, אלא היינו טעמא דשרי: משום דסוכה אהל קבוע הוא): רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה דירת קבע בעינן, והוה ליה מטה דירת עראי וסוכה אהל קבע ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע (להסיר שם הסוכה מכאן).

והא רבי שמעון, דאמר נמי סוכה דירת קבע בעינן (דבעי ארבעה דפנות, ואמרין בפרק קמא (דף ז,ב): רבי יהודה ורבי שמעון ורבן גמליאל ורבי אליעזר ואחרים כולוהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן, וקאמר במתניתין לפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו),

ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ? !

<אין> בהא פליגי: מר סבר אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע, ומר סבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.

אמר רבי שמעון: מעשה בטבי עבדו [של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים: "ראיתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם ויודע

שעבדים פטורין מן הסוכה לפיכך ישן הוא תחת המטה!"; ולפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו]:
תניא: 'אמר רבי שמעון: משיחתו (לשון שיחת חולין ושמחה) של רבן גמליאל למדנו שני דברים: למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה, ולמדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו'; ולימא 'מדבריו של רבן גמליאל'?

מילתא אגב אורחיה קא משמע לן (מלתא חדתא אגב אורחיה דאזיל לאשמעינן שני דברים שלמדנו הולך בלשונו בדבר שתוכל להבין בו דבר חידוש, דאי אמרת 'מדבריו' לא שמעינן מינה שתהא שיחת חולין צריכה ליתן לב ללומדה, אבל השתא אשמעינן דצריך להטות אזן אף לשיחתו, שאף היא סופה להבין בה דבר תורה; 'מדבריו' משמע דברי תורה שהוא מתכוין ללמדן לתלמידים), **כי הא דאמר רב אחא בר אדא - ואמרי לה אמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב: מניין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד** (צריך לשומעם שיתנו להן לב)? - **שנאמר** (תהלים א, כ) **וְהָיָה קַעֲץ שְׁתוּל עַל פִּלְגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלְהוּ לֹא בֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ** (ועלהו = דבר קל שבו).

משנה:

הסומך סוכתו בכרעי המטה (מטה שלמה) - כשרה;
רבי יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה - פסולה (טעמא מפרש בגמרא).

גמרא:

מאי טעמא דרבי יהודה?
פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל: חד אמר מפני שאין לה קבע (שמטלטלת על ידי מטה, ורבי יהודה לטעמיה, דאמר סוכה דירת קבע בעינן), וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה (ואף על פי שלא למדנו פסול אלא לסכך, הואיל ועיקרו של סכך - אלו 'מעמידין' הוי, כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה).
מאי בינייהו?
כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם: למאן דאמר לפי שאין לה קבע - הרי יש לה קבע! ומאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה - הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה!
אמר אביי: לא שנו אלא סמך, אבל סיכך על גב המטה (ולא סמך הסיכוך בכרעים אלא על גבי יתידות, אבל כל דופני הסוכה אינן אלא מטות משלשה צדדין) - **כשרה** (לא פסיל רבי יהודה, דהא לא גמרינן פסול מיניה לסוכה אלא לסיכוך, וזה - לא הוא ולא מעמידו בפסולין ולענין קבע נמי יש קבע לסיכוך); **מאי טעמא?** - למאן דאמר לפי שאין לה קבע - הרי יש לה קבע; למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה - הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה!

(סוכה כב, א)

משנה:

סוכה המדובללת (לקמן מפרש לה בגמרא) **ושצילתה מרובה מחמתה - כשרה;**
 (ליכא לאקשויי 'תנינא חדא זימנא' (לעיל דף ב,ב) שחמתה מרובה מצילתה פסולה; אינן דומות זו לזו, דמיקשיא קשיין אהדדי כדרמינן להו בגמרא ומשנינן);
המעובה כמין בית (שסכך שלה עב מאד), **אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה - כשרה.**

גמרא:

מאי 'מדובללת'?

אמר רב: סוכה ענייה (שיש בסככה קנים מעט ויש בה אויר הרבה, אלא שאין בו שלשה טפחים [ביחד]);
ושמואל אמר: קנה עולה וקנה יורד (שלא השווה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה, אלא אחד למעלה ואחד למטה, ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה; ואשמעינן מתניתין דאמרין 'כל שאילו היו מסוככין בשווה היתה צילתה מרובה מחמתה - כשרה').
רב תני חדא (מדובללת ושצילתה מרובה מחמתה - אחדא סוכה קיימי) **ושמואל תני תרתי** (מתניתין בתרי סוכות);
רב תני חדא: 'סוכה מדובללת', מאי 'מדובללת'? (סוכה שהיא ענייה, שהיא מדובללת = מדולדלת שצילתה מרובה מחמתה) (אם צילתה מרובה מחמתה) - **כשרה.**

ושמואל תני תרתי: מאי 'מדובללת' ? - מבולבלת, ותרתי קתני: סוכה מבולבלת כשרה (דאמרין 'רואין'), וצילתה מרובה מחמתה (מילתא אחריתי היא, דאשמעין נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה, אם צילתה מרובה -) כשרה. אמר אביי: לא שנו (דשמואל: דקנה עולה וקנה יורד כשרה, דאמרין 'רואין') אלא שאין בין זה לזה שלשה טפחים (דכל פחות משלשה - חדא היא), אבל יש בין זה לזה שלשה טפחים - פסולה. אמר רבא: אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרן אלא שאין בגגו (בקנה העולה) טפח (רוחב טפח, דלאו שם אהל עליה לאחשובי ולמימר ביה 'חבוט רמי' = השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו, דהיינו נמי ענין גוד אחית, אלא לענין מחיצה: דהוי חודה של מחיצה שייך למימר גוד אחית = משוך אותה והורד; ולענין המוטל לרוחב ובא לסתום אויר שייך למימר 'חבטא'), אבל יש בגגו טפח - כשרה, דאמרין חבוט רמי (כשגבוה שלשה ויותר, דאילו בפחות משלשה - לאו 'חבוט' הוא, שהרי הוא כמושכב עליו). אמר רבא: מנא אמינא לה דכי אית ביה טפח אמרינן 'חבוט רמי', וכי לית ביה לא אמרינן 'חבוט רמי'? - דתנן [אהלות פ"ב מ"ה, ודומה לה תוספתא אהלות פ"ג הלכה ו]:

'קורות הבית (אותן שהעלייה עשויה בהן שקורין שוליב"א) **והעלייה** ('קורות העלייה' הן שהגג עשוי בהן שקורין טרי"ב, וגגין שלהן חלקין היו, ושיוין, ומניחין הנסרין מקורה לקורה כמין תקרת עלייה) **שאינ עליהם מעזיבה** (ולא נסרים; ו'מעזיבה' לאו דוקא נקט, אלא דסתם היכא דליכא מעזיבה ליכא נסרים) **והן מכוונות** (העליונות מכוונות כנגד התחתונות ומאהילות עליהן); **טומאה תחת אחת מהן** (תחת אחת מהתחתונות) - **תחתיה טמא** (על פני כל אורכה: דיש ברוחבה טפח, כדמפרש לקמן, ומביאה את הטומאה; וכל שאר הבית - מטה ומעלה - טהור, ואף כנגד אותה הקורה למעלה - דהיינו בינה לבין העליונה, ואין טומאה אלא תחתיה לבד); **בין התחתונה לעליונה** - **כיניהן טמא** (כל כלים שבין אותם השתים טמא: שהעליונה מאהלת על הטומאה ומביאה את הטומאה על פני כל אורכה תחתיה); (ואם טומאה) **על גבי העליונה** - **כנגדה עד לרקיע טמא** (שהרי אין דבר חוצץ הימנה ומעלה); **היו העליונות כבין התחתונות** (שלא היו מכוונות זו כנגד זו, אלא העליונות מכוונות כנגד האויר שבין התחתונות), (1) **טומאה תחתיהן** (תחת אחת מהן) - **תחת כולן טמא** (דאמרין בכל העליונות 'חבוט רמי' והשליכם בין התחתונות, והוי כל הבית מקורה, והוי אהל אחד, וכדמוקי בברייתא: שהיה רוחב העליונות כשיעור אויר שבין התחתונות); **על גביהן** - **כנגדן עד לרקיע טמא**,

ותני עלה [תוספתא אהלות פ"ג הלכה ז]:

'במה דברים אמורים? - בזמן שיש בהן טפח וביניהן פותח טפח, אבל אין כיניהן (בין התחתונות לעליונות כשהן מכוונות) **פותח טפח** - **טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא** (והוא הדין בשאין מכוונות, שעל גבה טהור ותחתיה טמא: דכיון דיש בה טפח - מביאה טומאה לכל אורך שתחתיה), (וחוצצת בפני הטומאה לטהר על גבה); **כיניהן ועל גביהן טהור** (ולא גרסינן 'אין בהן טפח', והכי פירושו: **במה דברים אמורים** דכולה מתניתין - בשיש בהן טפח: כשיש בתחתונות הללו טפח וביניהן פותח טפח מתקמא מתניתין שפיר, דאמרין חבוט רמי; כשהן מכוונות, **טומאה תחת אחת מהן** - תחתיה טמא ותו לא: דכיון דיש בה טפח - מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה, הלכך תחתיה טמא ועל גבה טהור; **טומאה על גבה תחתיה טהור** אפילו כנגד הטומאה, דחוצצת, וכשאין מכוונות - כיון דיש ביניהן פותח טפח והעליונות רחבן כשיעור אויר שבין התחתונות, כדקתני **'העליונות כבין התחתונות'**: שהן כנגד האויר וכשיעורן, **טומאה תחת אחת מהן תחת כולן טמא** דאמרין חבוט רמי, אבל אין ביניהן פותח טפח נמצא שאין ברוחב העליונות טפח **טומאה תחת אחת מהן** מן התחתונות **תחתיה טמא** ותו לא, דלא אמרינן חבוט רמי); (ומאן דגרס 'אין בהן טפח' - טועה: דאם כן, טומאה תחת אחת מהן - אין כל תחתיה טמא, דאין בה שיעור להביא טומאה, ואין 'על גבה כנגד הטומאה טהור' שאין בה שיעור לחוץ, וטומאה על גבה - כנגד הטומאה טמא ומתחתיה נמי טמא, דטומאה בוקעת ויורדת שאין בה שיעור לחוץ; ובתוספתא [דאהלות פ"ג] גרסינן בהדיא במסקנא 'במה דברים אמורים' פעם שניה, וגרסינן הכי: 'במה דברים אמורים' - כשיש פותח טפח אבל אין ביניהן כו')

- אלמא כי אית ביה טפח אמרינן חבוט רמי, וכי לית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי! שמע מינה.

יתיב רב כהנא וקאמר להא שמעתא (דרבא); אמר ליה רב אשי לרב כהנא: וכל היכא דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי? והא תניא [דומה לתוספתא עירובין פ"א, הלכות ד, ה, ו]: **'קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו, פחות משלשה אינו צריך להביא**

קורה אחרת; שלשה צריך להביא קורה אחרת; רבן שמעון בן גמליאל אומר:

(סוכה כב, ב)

פחות מארבעה אין צריך להביא קורה אחרת (רבן שמעון סבירא ליה פחות מארבעה לבד בכל דוכתא), ארבעה צריך להביא קורה אחרת; וכן שתי קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח (דתנן בעירובין (פ"א מ"ג; דף יג, ב): 'הקורה שאמרו - רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבינה של שלשה טפחים, דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לדוכבו', והתם פריך: טפח ומחצה בעי? ומשני: שבולטת לשני צידי הקורה אצבע לכל רוח, ומלבנן בטינא, ואם לא היתה לו קורה רחבה טפח ונתן שתיים זו בצד זו - דהיינו מתאימות, כעין תאומים), אם מקבלות אריח לרחבו טפח (כשהן סמוכות זו לזו) אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו (שאין שתיהן רחבות טפח) צריך להביא קורה אחרת; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם מקבלות אריח לארכו שלשה טפחים אין צריך להביא קורה אחרת (רבן שמעון בן גמליאל להקל בא, כלומר: אפילו אין בהן טפח ואם מושיב על שתיהן אריח לרחבו אינו עומד - מרחיקן זו מזו ומושיב עליהן לאורכו ובלבד שיהיו בריאות לקבל כובדו; ואורכו של אריח שלשה), ואם לאו (שאין בריאות לקבלו) צריך להביא קורה אחרת;

היו אחת למעלה ואחת למטה (כשהושיבן זו אצל זו לא נתנם בשוה אלא זו נמוכה וזו גבוהה), רבי יוסי ברכי יהודה אומר: רואין העליונה כאילו היא למטה (בשוה לזו) ואת התחתונה (אין את התחתונה) כאילו היא למעלה (אצל חברתה), ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה (לארץ, דאינו מקום להכשר קורה) והתחתונה למטה מעשרה (לארץ, שאין מחיצה בפחות מעשרה) הא זה וזה בתוך עשרים (אפילו העליונה סמוכה לשפת עשרים והתחתונה לשפת עשרה קא סלקא דעתך דמכשר) אמרינן חבוט רמי אף על גב דלית ביה טפח! אמר ליה תריץ ואימא הכי: (כלומר: 'רואין' דקאמר - פחות משלשה הוא, 'ובלבד' דקתני - הכי קאמר: 'ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אלא בתוך עשרים, והתחתונה סמוכה לה בפחות משלשה'; אי נמי: בלבד שלא תהא תחתונה למטה מעשרה אלא למעלה מעשרה, ועליונה סמוכה לה בפחות משלשה, אבל שלשה - כיון דלית ביה טפח - לא אמרינן חבוט רמי.

ושצילתה מרובה מחמתה כשרה:

הא כי הדדי פסולה? והא תנן באידך פירקין (סוכה פ"א מ"א): 'ושחמתה מרובה מצילתה - פסולה', הא כי הדדי כשרה?! לא קשיא: כאן מלמעלה כאן מלמטה (הא דדייקנן 'כי הדדי פסולה' - למעלה קאי, כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מצומצם - פסולה, לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך; והא דדייקנן 'כי הדדי - כשרה' נקט שיעוריה מלמטה: שחמה וצל שוין - בידוע שהקנים רחבים מן האויר).

אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: כזוזא מלעיל - כאיסתרא מלתחת (כשהנקב רחב כשיעור זוז - חמתו מרובה למטה כשיעור סלע).

מעובה כמין בית:

תנו רבנן: 'המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה - כשרה; אין כוכבי חמה נראין מתוכה (כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה): בית שמאי פוסלין (אין זו דומה לסוכה אליבא דבית שמאי), ובית הלל מכשירין.'

משנה:

העושה סוכתו בראש העגלה (אף על גב דמטלטלא ולא קביעא) או בראש הספינה (שהוא מקום גבוה של ספינה והים גבוה מאד ואין הרים מקיפין והרוח שולטת שם ועוקרתה) - כשרה (דדירת עראי סגי בה), ועולין לה ביום טוב; (ומשום דבעיא למיתנא סיפא 'ואין עולין' תנא רישא 'ועולין'); בראש האילן (תיקן מושבו בראשו ועשה שם מחיצות וסכך) או על גבי גמל - כשרה (לחולו של מועד, ואף ביום טוב אם עבר ועלה לה יצא ידי חובתו), ואין עולין לה ביום טוב (דגזור בה רבנן דאין עולין באילן ואין משתמשין בו שמא יתלוש); שתיים באילן (סמך קרקעית הסוכה רובו באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי מחיצות) ואחת (עשה) בידי אדם (בארץ וסמך קצת קרקעית הסוכה באמצע הדופן והגביה הדופן ממנו למעלה עשרה), או שתיים בידי אדם ואחת באילן - כשרה, ואין עולין לה

ביום טוב (הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה שאינו יכול לעמוד בסמיכת שתיים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן);
שלש בידי אדם ואחת באילן – כשרה, ועולין לה ביום טוב;

(סוכה כג, א)

המשך המשנה

זה הכלל: כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה – כשרה, ועולין לה ביום טוב.

גמרא:

מני מתניתין?

רבי עקיבא היא, דתניא: 'העושה סוכתו כראש הספינה: רבן גמליאל פוסל, ורבי עקיבא מכשיר;
מעשה ברבן גמליאל ורבי עקיבא שהיו באין בספינה; עמד רבי עקיבא ועשה סוכה כראש הספינה; למחר נשבה רוח ועקרתה. אמר לו רבן גמליאל: עקיבא! היכן סוכתך?'
אמר אביי: דכולי עלמא היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לא כלום היא (דאפילו דירת עראי לא הויא); יכולה לעמוד בשאינה מצויה דיבשה (דהוי כרוח מצויה דים) כולי עלמא לא פליגי דכשרה (אף על גב דאינה עומדת ברוח שאינה מצויה דים; דאפילו למאן דבעי סוכה דירת קבע איכא); כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה (דהיינו) ברוח מצויה דים: רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן, וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים – לא כלום היא; רבי עקיבא סבר: סוכה – דירת עראי בעינן, וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה – כשרה.

או על גבי גמל [כשרה ואין עולין לה ביום טוב]:

מתניתין מני?

רבי מאיר היא, דתניא: 'העושה סוכתו על גבי בהמה (כגון נתן דלתות על שני סוסים והם קרקעית הסוכה, ועשה למעלה מחיצות וסכך): רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל';

מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא: [דברים סז, יג] חג הסוכות תעשה לך שבעת

ימים [באספוד מגרנד ומיקנד]: סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה, סוכה

שאינה ראויה לשבעה – לא שמה סוכה (והשתא דגזור רבנן אין עולין לה –

נמצאת שאינה ראויה ליום ראשון)!

ורבי מאיר?

הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא, ורבנן הוא דגזרו בה.

'עשאה לבהמה דופן לסוכה: רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר, שהיה רבי מאיר אומר: כל דבר שיש בו רוח חיים – אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לביראות (דתנן בעירובין (פ"ב מ"א; דף י"ב): 'עושין פסין לביראות... ארבעה דיומדין' לבור שברשות הרבים והבור עמוק עשרה, שהוא רשות היחיד, ואין יכול למלאות ממנה אלא אם כן מוקף מחיצות, ומפני בהמות עולי רגלים התירו המחיצות בארבעה דיומדין לארבע פאות; ואמר רבי מאיר דלא עבדין חדא מהנך בבעלי חיים, וטעמא מפרש לקמן) ולא גולל לקבר (כלומר: אם עשאוהו כיסוי לארוננו של מת – אין שם גולל עליו לטמא, דאמרינן ב'בהמה המקשה' דגולל מטמא במגע ובמשא ובאהל, דתניא (חולין דף ע"ב, א): על פני השדה – לרבות גולל ודופק); משום דבי יוסי הגלילי אמרו: אף אין כותבין עליו גיטי נשים' (ורבי יוסי הגלילי מפרש לקמיה טעמא)

מאי טעמא דרבי מאיר?

אביי אמר: (גזרה) שמא תמות (הבהמה ביום טוב ותפול, ואין כאן דופן, ונמצא בטל ממצות סוכה); (ולקמיה פריך: ובגולל, דקולא היא, מאי טעמיה?)

רבי זירא אמר: שמא תברח;

בפיל קשור (דליכא למיחש שמא תברח) כולי עלמא לא פליגי (בין לאביי בין לרבי זירא מכשיר רבי מאיר): דאי נמי מיית (ויפול) יש בנבלתו עשרה; כי פליגי בפיל שאינו קשור: למאן דאמר שמא תמות – לא חיישינן, למאן דאמר גזרה שמא תברח – חיישינן.

למאן דאמר גזרה שמא תמות ניחוש שמא תברח?

אלא בפיל שאינו קשור כולי עלמא לא פליגי; כי פליגי בבהמה קשורה: למאן דאמר גזרה שמא תמות – חיישינן, למאן דאמר גזרה שמא תברח לא חיישינן. ולמאן דאמר גזרה שמא תברח ניחוש שמא תמות? מיתה לא שכיחא (ואפילו רבי מאיר לא פטיל). והאיכא רוחא דביני ביני (דביני כרעי, שהיא פירצה ואפילו כשהיא חיה)? דעביד ליה (גדר בין וגליה) בהוצא (לולבי דקל) ודפנא (ענפי עץ שקורין לורי"ד, וגדל בו פרי שקורין באיי"ש); ודלמא רבעה (רובצת)? דמתיחה באשלי (חבלים) מלעיל; ולמאן דאמר גזרה שמא תמות – נמי הא מתיחה באשלי מלעיל (ואם תמות אינה נופלת)? זמנין דמוקים בפחות משלשה סמוך לסכך (פעמים שאין בגובהה של בהמה אלא שבעה ומשהו, וסוכה עשרה, דקאי לה בפחות משלשה סמוך לסכך ואמרין לבד),

(סוכה כג, ב) וכיון דמיתא – כווצא (מתמעט = רטרייט, והוה ליה שלשה, ובטיל ליה לבד, ואין כאן דופן) ולא אדעתיה (אינו נותן לב לתקנה דאינו ניכר). ומי אמר אביי רבי מאיר חייש למיתה ורבי יהודה לא חייש? והתנן [גיטין פ"ג מ"ג]: 'בת ישראל שנשאת לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים', ורמינן עלה: ' (ירא שלא ימות פתאום או בעיר אחרת ותיזקק אשתו לחליצה ונותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה): "הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי" (גט זה יהא לגרשיך שעה אחת קודם מיתתי) – אסורה לאכול בתרומה מיד (אם הוא כהן והיא ישראלית, דשמא זו היא השעה שקודם למיתתו, והרי היא מגורשת ממנו) ' (אלמא מיתה שכיחא וחיישינן לה), ואמר אביי לא קשיא: הא רבי מאיר דלא חייש למיתה, הא רבי יהודה דחייש למיתה, דתניא [תוספתא דמאי פ"ח הלכה ז' [ליברמן]]: 'הלוקח יין מבין הכותים' (קודם שגזרו עליהם, כדאמרין ב'הכל שוחטין' [חולין דף 10א]) – אומר: "שני לוגין שאני עתיד להפריש (מן המאה לתרומה) הרי הן תרומה (הרי שם תרומה קרוי עליהם בתוכו); עשרה – מעשר ראשון, תשעה מעשר שני' (וכגון שהגיע לילי שבת [אן] אין עמו כלים טהורים להפריש לתוכן תרומה ומעשר; והאי דנקט 'כותים' – אשמעינן דגרועין הן מעמי הארץ, והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי, ואף על התרומה נחשדו) ומיחל (מעשר שני שהוא יכול לחללו, ומחללו בתוכו על מעות שיש לו בתוך ביתו) ושותה מיד (וסמכין אברירה, וכשיבא לביתו – יפריש, ואמרין יש ברירה: שאלו הן מעשרן ותרומתן) – דברי רבי מאיר;

(סוכה כד, א) רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין (ואמרין: גזרה שמא יבקע הנוד ולא יבא לידי ברירה, ונמצא שותה טבלים) ' (אלמא רבי יהודה חייש לבקיעת הנוד, וכל שכן למיתת אדם, ורבי מאיר לא חייש)? איפוך (לא שנינו אביי כדקאמרת, אלא איפכא שנינו אביי): רבי מאיר חייש למיתה ורבי יהודה לא חייש למיתה (הא דלא חייש – רבי יהודה, והא דחייש – רבי מאיר), (ולא מ'הלוקח יין' שנינו אביי, אלא מהך דסוכה: דרבי יהודה לא חייש ורבי מאיר חייש) דתניא: 'עשאה לבהמה דופן לסוכה – רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר'! קשיא דרבי מאיר (דבקיעת נוד) אדרבי מאיר (דסוכה)? אמר לך רבי מאיר: מיתה שכיחא, בקיעת הנוד לא שכיחא: אפשר דמסר ליה לשומר; קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה? טעמא דרבי יהודה לאו משום דחייש לבקיעת נוד, אלא משום דלית ליה ברירה (ואפילו אינו נבקע אסור). ולא חייש רבי יהודה לבקיעת נוד? והא מדקתני סיפא 'אמרו לו לרבי מאיר: "אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפדע"? ואמר להו: לכשיבקע (נבין בדבר) " (כלומר: דלא חיישינן לה)', מכלל דחייש רבי יהודה לבקיעת הנוד? התם רבי יהודה הוא דקאמר לרבי מאיר: לדידי לית לי ברירה, אלא לדידך דיש ברירה – אי אתה מודה דשמא יבקע הנוד? אמר ליה "לכשיבקע".

ולא חייש רבי יהודה למיתה? והא תנן [יומא פ"א מ"א]: 'רבי יהודה אומר: אף אשה אחרת מתקנינן לו' (מזמנין לכהן גדול לערב יום הכפורים) שמא תמות אשתו (וכתיב (ויקרא טו, ו) וְכָפַר בְּעַדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ - ביתו זו היא אשתו) ' ?
הא איתמר עלה: אמר רב הונא בריה דרב יהושע: מעלה עשו בכפרה (בכפרת יום הכפורים עשה בו מעלה זו: שחשש בה במידי דלא חייש בעלמא).
(ופרכין): בין למאן דאמר שמא תמות, בין למאן דאמר שמא תברח - (תרוייהו מפרשי לרבי מאיר) מדאורייתא מחיצה מעליא היא, ורבנן הוא דגזרו בה (שמא תברח או תמות);
אלא מעתה לרבי מאיר תטמא משום גולל (תינוח גבי סוכה מבוי וביראות, דרבי מאיר לחומרא, אבל גבי גולל רבי מאיר מקיל! וכיון דמדאורייתא בטיל - היאך יכול לטהרו מידי טומאת גולל),
אלמה תנן (בעירובין פ"א מ"ז) ' (בכל עושין לחיין, אפילו דבר שיש בו רוח חיים) רבי יהודה [במשנה: רבי יוסי] מטמא משום גולל ורבי מאיר מטהר? (והוא הדין דמצי למיפרך ממתניתא דלעיל דקתני 'ולא גולל לקבר', אלא ממתניתין אלימא ליה לאקשוויי; ועוד: משום דקתני 'מטהר' בהדיא, לשון קולא!)
אלא אמר רב אחא בר יעקב: קסבר רבי מאיר: כל מחיצה שעומדת ברוח [על ידי רוח] אינה מחיצה (דעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא);
איכא דאמרי: אמר רב אחא בר יעקב: קסבר רבי מאיר: כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה (רוח חיים - לאו בידי אדם הוא שהרי אין רוח בידו לנפחו);
מאי בינייהו?
איכא בינייהו דאוקמה (סמך הדופן) בנווד תפוח (על הנווד תפוח ברוח): למאן דאמר מחיצה עומדת ברוח אינה מחיצה - הרי עומדת ברוח; למאן דאמר אינה עשויה בידי אדם

(סוכה כד, ב)
הרי עשויה בידי אדם (דרוח זה - בידי אדם בא).
אמר מר: 'משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים'; מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי?
דתניא [דומה לתוספתא גיטין פ"ב הלכה ד' (ליברמן)]: ' (דברים כד, א) [פי' קח איש אשה ובעלה וזהו אם לא תמצא חן בעיניו פי' מצא בה ערות דבר וכתב לה] ספר [כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו] אין לי אלא ספר (קלף), מניין לרבות כל דבר (לכותבו עליו, כגון לוח עץ ועלה זית)? - תלמוד לומר וכתב לה - מכל מקום (דמצי למיכתב, ונתן בידה ספר כריתות);
אם כן מה תלמוד לומר ספר?
לומר לך: מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל - אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל'.

ורבנן?
אי כתב 'בספר' - כדקאמרת (דהאי ספר - קלף הוא); השתא דכתיב ספר (אין זה קלף ואין הכתוב מדבר שיהא נכתב עליו) - (אלא דברי הגט קרוי 'ספר'): לספירת דברים (כריתות דברים: שיהו כורתין ומפרידין ביניהן) בעלמא הוא דאתא.
ורבנן, האי וכתב מאי דרשי ביה? (כיון ד-ספר לאו קלף הוא, האי וכתב לה לא אצטריך לרבות כל דבר, דמהיכא תיתי לך לייחד דבר לכתיבתו דאיצטריך לאשמועינן שכל דבר כשר לך?)
ההוא מיבעי להו 'בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף' (ליתן לה כסף לשם גירושין ולומר "הרי את מגורשת בו" כדרך שנתן בקידושין ואמר "הרי את מקודשת בו")'; סלקא דעתא אמינא הואיל ואיתקש יציאה להויה (וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלַכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר (דברים כד, ב)), מה הויה בכסף (כשמהווה עצמה לאיש אפשר בכסף כדנפקא לן בקידושין (דף ב.))
קיחה קיחה משדה עפרון) אף יציאה בכסף - קא משמע לן.
ורבי יוסי הגלילי, האי סברא מנא ליה?
מ- ספר כריתת נפקא ליה (מדסמך כריתות לספר): ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.

ואידך?
ההוא מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה (שתהא ספירת דברים כורתת ביניהם ולא יהא תנאי האוגדס יחד), כדתניא: 'הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין ועל מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם' - אין זה כריתות (דכל ימיה קשורה בו: שמחמתו צריכה לעמוד שלא לילך); "כל שלשים יום" - הרי זה כריתות (דיכול לבא לידי הפרדה לסוף שלשים, הלכך מעכשיו מותרת לינשא מן התורה).
ואידך?

מכרת כריתת נפקא (דמצי למיכתב ספר כרת);
ואידך?

כרת כְּרִיתָת לא דרשי.

משנה :

העושה סוכתו בין האילנות (בארץ) והאילנות דפנות לה (ולא סמכה עליהן אבל הן דופנותיה) – כשרה.

גמרא :

אמר רב אחא בר יעקב: כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה (שהרוח מוליכה ומביאה) – אינה מחיצה.

תנן: 'העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה – כשרה' – והא קאזיל ואתי? הכא במאי עסקינן? – בקשיין (אילנות זקנים ועבים).

והאיכא נופו (שהולך ובא ופעמים שאף הנוף מן הדופן)?

דעביד ליה (אורג הנוף כמין מחיצה שלא יניענו הרוח) בהוצא ודפנא.

אי הכי מאי למימרא?

מהו דתימא ניגזור דלמא אתי לאשתמושי באילן (להניח עליו כליו) – קא

משמע לן;

תא שמע [תוספתא עירובין פ"א הלכה טו [ליברמן]]: ' (בפסי ביראות קאי): **היה שם** (באחת הפאות)

אילן (שעוביו אמה לכל צד) **או גדר** (מדובע אמה על אמה; כל 'גדר' סתם – של אבנים הוא,

וצריך שיהא אמה על אמה כדי לחלקו לשתי מחיצות: אמה למזרח ואמה לצפון או לדרום) **או מחיצת**

הקנים – **נידון משום דיומד** (שני עמודים: שהיו מחיצה לכאן ולכאן, שבכך הקילו חכמים

עליהם) '!

התם נמי משום דעביד ליה בהוצא ודפנא.

תא שמע: '**אילן המיסך על הארץ** (נופו גדול מאד, וראשי הנוף כפופין סביב על הארץ):

אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו (דאמרינן

לבוד, ומחיצה זו גבוהה עשרה מבפנים: שהנוף ארוך הוא, ובגובה האילן הוא) ' **אמאי? : הא קא**

אזיל ואתי?

התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא.

אי הכי (דעשויה בידים היא, וראוי לדור תחתיה, ולשמור שדה עשאה, וכיון דמוקף לדירה הוא)

ניטלטל בכוליה (כלומר: יטלטל בו כל כמה שהוא גדול), **אלמה אמר רב הונא**

בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו (כלל)

(סוכה כה, א)

אלא **בית סאתים** (אלא אם כן אינו הוה אלא כשיעור בית סאתים כחצר המשכן: ששיעור זה נתנו חכמים לכל היקף שאינו לדירה, ואם גדול הוא מכאן – הוי כרמלית ואין מטלטלין בו אלא בתוך ארבע אמותיו

של אדם, והאי – כיון דבידים הוקף, ולדירה, אפילו הוא יותר מבית סאתים ליטלטל ביה) ?

משום דהוי 'דירה שתשמישיה לאויר' (אינה עשויה דירה זו אלא לצורך אויר שחוצה

לה לשמור השדות ואינה חשובה דירה להתיר היקף גדול), **וכל דירה שתשמישיה לאויר**

אין מטלטלין בו אלא סאתים.

תא שמע: '**שבת כתל** (קדש היום על האדם) **שהוא גבוה עשרה** (וקנה שם שביתתו)

והוא מארבע אמות עד בית סאתים (גדול הוא מארבע אמות אבל אינו יותר על בית

סאתים), **וכן בנקע** (גומא העשויה מששת ימי בראשית; ווליא"ה) **שהוא עמוק עשרה**

והוא מארבע אמות עד בית סאתים, וכן קמה קצורה (באמצעה)

ושבולות (גבוהות עשרה) **מקיפות אותה** (סביב) – **מהלך את כולה** (כל הני

מחיצות נינהו להיקף בית סאתים ולא ליותר מכאן: דלא נעשית לדירה, הלכך מהלך את כולה למחר)

וחוצה לה אלפים אמה (דכל חללה, הואיל ושבת זה באוירה מבעוד יום – הוה כארבע אמות של

מקום שביתה) ' (ולהכי נקט **זהו מארבע אמות**: דאי לא הוה יותר מארבע אמות, מאי **מהלך את כולה**?

איכא?: בלא מחיצות נמי ארבע אמות מקום שביתה אית ליה, דהיינו **שבו איש תחתיו** [שמות טז, כט]! וחוצה להן

אלפים אמה – דכתיב **אל יצא איש ממקמו** ואסמוך רבנן למילף מקום ממקום מניסה כו' כדאמרינן

בעירובין (דף נא, א); ותל – 'מוקף מחיצות' הוא: דכל שגבוה עשרה אמרינן גוד אסיק מחיצות שלו והקף בהן את

ראשו) – **אף על גב דקאזיל ואתי** (ושבולות מקיפות ואף על גב דאין עומדות ברוח) ?

התם נמי דעביד ליה (למחיצות השבלים) **בהוצא ודפנא** (משבולת לשבולת עד שאגדן

וגדלן יחד סביב ומחזיקות זו את זו) .

משנה :

שלוחי מצוה (הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים) **פטורין**

מן הסוכה (ואפילו בשעת חנייתן) ;

חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה;
אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה.

גמרא:

מנהני מילי?

דתנו רבנן [על הפסוק וְשִׁנְתֶּם לְבִנְיֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ (דברים
הז)]:

בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ - פֶּרֶט לַעֲוֹסָק בַּמְצוֹה (שאינו חייב בקריאת שמע; ולקמן מפרש מאי משמע);
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ - פֶּרֶט לַחֲתָן (ואף על גב דהוא נמי במצוה טריד - איצטריכי להו תרי קראי: דאי הוה
כתיב חד, כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא - הוה אמינא: לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מלאכת מצוה
בידים, או מהלך למצוה, אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק אלא טריד במחשבת בעילה - לא פטר הכתוב,
הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מקריאת שמע דטריד במחשבת בעילה); **מכאן אמרו: הכונס
את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב.**

מאי משמע (מנהני קראי פֶּרֶט למצוה)?

אמר רב הונא: כדרך (הולך בדוך סחורה): מה דרך רשות - אף כל רשות,
לאפוקי האי דבמצוה עסוק.

מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה וקא אמר רחמנא ליקרי (וכי אינן
יכול לכלול במקרא דרך מצוה עם הרשות? והא 'דרך' סתמא כתיב, ומשמע נמי דרך מצוה, וקאמר רחמנא
ליחייב לקרות)?

אם כן (דבדרך מצוה נמי קאי), לימא קרא 'בְּשִׁבְתְּךָ' ו'בְּלִכְתְּךָ'; מאי בְּשִׁבְתְּךָ
וּבְלִכְתְּךָ? בלכת דידך - הוא דמיחייבת, הא בלכת דמצוה פטירת.
אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי?

כונס את הבתולה טריד (לבו טרוד במחשבת בעילה ומסתברא כי פטריה קרא משום טרידא
פטריה ואינו יכול לעסוק בשנים כאחד), כונס אלמנה לא טריד (ויכול לקיים את שתייהן).
וכל היכא דטריד הכי נמי דפטור? אלא מעתה טבעה ספינתו בים
דטריד הכי נמי דפטור? (האי דפריך משמע ליה דטרידתו פוטרתו לפי שאינו יכול לכוון את
לבו, והלכך אפילו טבעה ספינתו דטריד בצערו ליפטור?) וכי תימא הכי נמי - והאמר
רבי אבא בר זבדא אמר רב: 'אָכַל חַיִּיב בְּכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּתוֹרָה
חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהן פאר (כדלקמן, ואָכַל לאו בר פאר הוא,
וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל)!'?

הכא (חתן) טריד טרידא דמצוה (ואשמעינן קרא דלא מיחייב להסיר דעתו ממחשבת מצוה
ראשונה בשביל זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר), **התם טריד
טרידא דרשות** (שאף על פי שהוא חייב לנהוג אביילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו -
אינו חייב להצטער).

והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא (בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ)? מהתם נפקא,
דתניא [ספרי בעלותך פסקא טח]:

(בפסח מדבר קרא, בשנה השנית ליציאת מצרים) (במדבר טו), וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים
לִנְפֶשׁ אָדָם [ולא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא]; **אוֹתָם
אֲנָשִׁים מִיִּהוּדָה? - נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי
יוסי הגלילי;**

(סוכה כה, ב)

רבי עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו, שהיו עוסקין (שנטמאו)
בנדב ואביהוא; רבי יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף
היו - כבר היו יכולין ליטהר; אם מישאל ואלצפן היו -
יכולין היו ליטהר (שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו שרף אלעזר את הפרה
שיזו על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטהרה, כדאמר במסכת גיטין (דף טא, א): **שְׁמֹנֶה פִּרְשִׁיּוֹת נֶאֱמָרוּ
בַּיּוֹם שֶׁהֻקַּם הַמִּשְׁכָּן** ופרה אדומה אחת מהן; ובאחד בניסן הוקם המשכן, והוא שמיני למלואים,
כדקיימא לן (שבת דף טז, ב) **אוֹתוֹ הַיּוֹם נִטַּל עֶשֶׂר עֲטוּרוֹת** ובו מתו נדב ואביהוא, הלכך מראש חדש ועד
הפסח היו יכולין ליטהר, וקרא אמר ולא יָכְלוּ; ונושאי ארונו של יוסף נמי כבר עברו עליהם עשרה
חדשים ויותר שלא נשאוהו משחנו בהר חורב בראש חדש סיון, כדכתיב (שמות יט, א) **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי
לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי**, ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה
הבאה, דכתיב וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וַיִּגְעַל הָעָם מִעַל מֹשֶׁה וְעָרָא (במדבר י"א);
אלא עוסקין במת מצוה היו (לאו מת מצוה דווקא קאמר, דאפילו מתיהן נמי 'מת
מצוה' קרי להו: דמצוה להתעסק בהן, כגון האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) שהכהן מטמא בו)
**שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, שנאמר ולא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח
בַּיּוֹם הַהוּא: בַּיּוֹם הַהוּא אֵין יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת, הָא לִמְחָר יְכוּלִין
לַעֲשׂוֹת** (ואף על גב דחזו לאורתא - לא אישתנו, דקסבר 'אין שוחטין חורקין על טמא שרץ')
(מכל מקום שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה, שהרי נטמאו במתיהן שבעה ימים לפני

הפסח ואף על פי שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהו! אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבוא! ?

צריכא: דאי אשמעינן התם - משום דלא מטא זמן חיובא דפסח (כשנטמאו עדיין לא הגיע זמן אכילת פסח), אבל הכא (קריית שמע) דמטא זמן קריאת שמע (בתוך החופה, והוא ראוי לכך) אימא לא (אימא ליחייב) - צריכא; ואי אשמעינן הכא - משום דליכא כרת, אבל התם (פסח) דאיכא כרת אימא לא (אימא לא יטמאו במת כל שבעה לפני הפסח) - צריכא (למיכתב ביום ההוא לאשמועינן דנטמאו תוך שבעה, דעוסק במצוה פטור מן המצוה) .

גופא: אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אָבֵל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתפילין, שהרי נאמר בהן פאר; מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל [יחזקאל כד,טז]: בֶּן אָדָם הֲנִי לֵקַח מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגָּפָה וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלֹא תִבּוֹא דְמַעַתְךָ [יחזקאל כד,יז] הֲאֵינֶךָ דָּם מֵתִים אָבֵל לֹא תַעֲשֶׂה [פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עָלֶיךָ] וְיִנְעָלֶיךָ תְּשִׂים בְּרָגְלֶיךָ וְלֹא תַעֲטֶה עַל שָׁפָם וְלֹחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל] - את הוא דמיחייב, אָבֵל כולי עלמא פטירי (אָבֵל לֹא תַעֲשֶׂה - לא תתאבל עליה; פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ על ראשך שלא כדרך שאר אבלים, לפי שאני עושה אותך ומופת לישאל שכך עתידין למות מתיהן ואין איש מתאבל עליהם, אלמא אבל אסור בתפילין), וְהֵנִי מִלִּי בְיוֹם רֵאשׁוֹן (דעיקר מדרא חד יומא), דכתיב (עמוס ח,י) וְהִפְכֵתִי חֲגִיגָם לְאָבֵל וְכָל שִׁירֵיהֶם לְקִינָה וְהִעֲלִיתִי עַל כָּל מִתְנַגְּסִים שָׁק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרְחָה וְשִׁמְתִּיהָ כְּאָבֵל יְחִיד] וְאַחֲרֵיתָהּ כְּיוֹם מָר .

ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אָבֵל חייב בסוכה. פשיטא (מאי שנא הא משאר מצות, דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות) ! ? מהו דתימא הואיל ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב 'מצטער פטור מן הסוכה', האי נמי מצטער הוא - קמשמע לן הני מילי צערא דממילא (שהסוכה מצערתו, כגון חמה או צינה או סירחה בדברים שסיכך בהן), אבל הכא איהו הוא דקא מצטער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה (חובה עליו ליישב דעתו למצוה) .

ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה. מאי טעמא? משום דבעו למיחדי (לשמוח) . וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה? אין שמחה אלא בחופה; וליכלו בסוכה וליחדו בחופה? אין שמחה אלא במקום סעודה; וליעבדו חופה בסוכה? אביי אמר: משום ייחוד (דסתם סוכה היו עושין בגנותיהן, ואין דרך ביאה ויציאה שם לרבים תמיד מפני הטורח, ושמא ירד החתן לעשות צרכיו ויתייחד אחר עם הכלה); ורבא אמר: משום צער חתן (שהמקום צר ופתוח שאין לה אלא שלש דפנות, ובוש לשחק עם כלתו); מאי בינייהו?

איכא בינייהו דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם; למאן דאמר משום ייחוד ליכא, למאן דאמר משום צער חתן איכא. אמר רבי זירא: אנא אכלי בסוכה וחדי בחופה, וכל שכן דחדי ליבאי דקא עבידנא תרתי (שתיים: מצות סוכה ומצות נישואין, וכגון שנשא ערב הרגל; אבל בתוך הרגל קיימא לן במועד קטן (דף חב,ב) דאין נושאים נשים במועד) !

תנו רבנן: 'חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה (דבעיא כוונה) ומן התפילין (משום דשכיחא שכרות וקלות ראש) וחייבין בקריאת שמע' (דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולים ליישב דעתן שעה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון);

(סוכה כו,א)

משום דבי שילא אמרו: חתן פטור (מקריאת שמע, דטריד) והשושבינין וכל בני החופה חייבין (ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה) .

תניא: 'אמר רבי חנניא בן עקביא: כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן (הלוקחין מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להם) ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים - לאתווי מוכרי תכלת (לציצית) - פטורין מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה,

לקיים דברי רבי יוסי הגלילי, שהיה רבי יוסי הגלילי אומר:
העוסק במצוה פטור מן המצוה'.

תנו רבנן: 'הולכי דרכים כיום פטורין מן הסוכה כיום וחייבין בלילה';
הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה, וחייבין כיום;
הולכי דרכים כיום ובלילה פטורין מן הסוכה כיום ובין
בלילה (דכתיב [ויקרא כג, מב] בַּסֶּכֶת תֵּשְׁבוּ - כעין ישיבת ביתו: כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך
בסחורה, כך כל ימות החג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע);
הולכין לדבר מצוה פטורין בין כיום ובין בלילה (אף על פי שאין הולכין
אלא ביום, ומשום דטרידיים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקוניה - פטורין מן המצוה)'.
כי הא: דרב חסדא ורבה בר רב הונא, כי הווי עיילי בשבתא דרגלא
לבי ריש גלותא - הווי גנו ארקתא (על שפת הנהר) דסורא, אמרי: "אנן
- שלוחי מצוה אנן (שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא) - ופטורין".
[ועיי' סוכה י, ב; מהמקרה ההוא למדו, ולא באו לישון בסוכה כלל].

תנו רבנן: 'שומרי העיר כיום פטורין מן הסוכה כיום וחייבין בלילה';
שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין כיום;
שומרי העיר בין כיום ובין בלילה פטורין מן הסוכה בין כיום
ובין בלילה;
שומרי גנות ופרדסים פטורין בין כיום ובין בלילה (שומרי גנות ופרדסין
אין חזין משם).'
וליעבדי סוכה התם, וליתבו?
אביי אמר: תֵּשְׁבוּ [ויקרא כג, מב: בַּסֶּכֶת תֵּשְׁבוּ] שְׁבַע יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֶּכֶת] - כעין
תדורו (כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה, עם מטותיו וכלי
תשמישו ומצעותיו, וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח).
רבא אמר: 'פרצה קוראה לגנב' (משל הדיוט הוא, ואף כאן הגנב רואה אותו יושב בסוכה
בלילה והוא נכנס וגונב הפירות לרוח אחרת).
מאי בינייהו?
איכא בינייהו דקא מנטר כריא דפירי (כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול
לשומרו, ואין כאן 'פרצה קוראה לגנב').

חולים ומשמשיהם [פטורים מן הסוכה]:
תנו רבנן: 'חולה שאמרו - לא חולה שיש בו סכנה, אלא אפילו
חולה שאין בו סכנה; אפילו חש בעיניו, ואפילו חש בראשו. אמר
רבן שמעון בן גמליאל: פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי והתיר רבי
יוסי כריכי (יוסי החכם חריף שבדורו, והוא רבי יוסי בן חלפתא) לישן אני ומשמי
חוץ לסוכה'.
רב שרא לרב אחא ברדלא למגנא ככילתא בסוכה (ואף על פי שיש לה גג וגבוהה
עשרה והוי כאילו חוץ לסוכה) משום בקי (צינצל"ש [חרקים מעופפים כגון יתושים,
גחליליות]);
רבא שרא ליה לרבי אחא בר אדא למגנא בר ממטלתא משום סירחא
דגרישתא (קרע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה);
רבא לטעמיה, דאמר רבא: מצטער (שהסוכה מצערתו) פטור מן הסוכה.
והא אנן תנן 'חולין ומשמשיהם פטורים מן הסוכה', חולה אין
מצטער לא!
אמרי חולה - הוא ומשמשו פטורים, מצטער - הוא פטור, משמשו
לא.

אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה:
וכמה 'אכילת עראי'?
אמר רב יוסף: תרתי או תלת [בני-עבד נראה שרש"י לא גרס 'ביעי' (שתים
או שלש פעמים יתן לתוך פיו מורשייל"ש [מעט, הנבלע בבת אחת])].
אמר ליה אביי: והא זימנין סגיאיין סגי ליה לאיניש בהכי והוה
ליה סעודת קבע!
אלא אמר אביי: כדטעים בר בי רב ועייל לכלה (בבוקר כשהולכין לבית
המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה).

תנו רבנן: 'אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה, ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה'; מאי טעמא?

אמר רב אשי: גזרה שמא ירדם (שמא תחטפנו שינה וישן קבע).
 אמר ליה אביי: אלא הא דתניא 'ישן אדם שינת עראי בתפילין אבל לא שינת קבע' (שמא יפוח בהן), ליחוש שמא ירדם?

אמר רב יוסף בריה דרב עילאי: במוסר שינתו לאחרים (אומר לחברו: "אם ארדם - העירני").

מתקיף ליה רב משרשיא: ערבין ערבא צריך (שמא אף הוא ישכב וישן)! ?
 אלא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: במניח ראשו בין ברכיו עסקינן (דודאי לא ירדם).

רבא אמר: (לשמא ירדם לא חיישינן, הלכך בתפילין שרי, וסוכה היינו טעמא דאסור שינת עראי: אין קבע לשינה (ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה: שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך, הלכך זו היא שינתו; וגבי תפילין - דטעמא שמא יפוח בהם ולא משום איסור שינה - בנייה פורתא לא אתי לידי הפחה).
 תני חדא 'ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע', ותניא אידך 'בין קבע בין עראי', ותניא אידך 'לא קבע ולא עראי'! ?

לא קשיא: הא (לא קבע ולא עראי) דנקיט להו בידיה (שמא יפלו מידו), הא דמנחי ברישיה (עראי מותר, וקבע אסור שמא יפוח), הא דפריס סודרא עלויה (הניחם אצל מראשותיו - בין קבע בין עראי, דלא נתנה תורה למלאכי השרת).
 וכמה 'שינת עראי'?

תני רמי בר יחזקאל: כדי הילוך מאה אמה.
 צצצ תניא נמי הכי: 'הישן בתפילין ורואה קרי' (צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו) - אוחז ברצועה

(סוכה כו, ב)
 ואינו אוחז בקציצה (הן תפילין עצמן; דפוס מושבן ורצועה; ודומה לו במסכת גיטין ב'הניזקין' (דף נח, א) 'ארבעים סאה קצוצי תפילין'), דברי רבי יעקב; וחכמים אומרים: ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע; וכמה 'שינת עראי'? - כדי הילוך מאה אמה'.

אמר רב: אסור לאדם לישן ביום (מפני ביטול תורה) יותר משינת הסוס, וכמה 'שינת הסוס'? - שיתין נשמי.
 אמר אביי: שנתיה דמר (רבה בר נחמני) - כדרב (דממנו למד מדת שינתו, שהיה ישן רב ביום כשיעור זה), ודרב כדרבי (ורב למדה מרבינו הקדוש שגדל אצלו), ודרבי כדוד (כך קבל מאבותיו: שזו היתה שינת דוד מלך ישראל), ודוד כדסוסיא, ודסוסיא שיתין נשמי (אלצ"ש [נשימות]).

אביי הוה ניים (ביום) כדמעיל מפומבדיתא לבי כובי (דמפריש במקום אחר דהוה שיתא פרסי); קרי עליה רב יוסף (משלי ו, ט) עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.

תנו רבנן: 'הנכנס לישן ביום' (שאין כוונתו אלא לישן ואינו מהרהר לדבר אחר) - רצה חולץ (תפילין) רצה מניח (לפי שביום אין דרכו לשמש עם אשתו ולא לישן קבע); כלילה - חולץ (אפילו לשינת עראי דלמא מימלך וישן קבע) ואינו מניח, דברי רבי נתן; רבי יוסי אומר: הילדים (בחורים) לעולם חולצין (ואפילו ביום) ואינן מניחין מפני שרגילין בטומאה; (קא סלקא דעתא שמא יראו קרי שהרהור מצוי בהן);

לימא קסבר רבי יוסי בעל קרי אסור להניח תפילין (ומיבעי לן למיעבד כוותיה, שהלכה כמותו ברוב מקומות, דקיימא לן 'עמוק עמו' (גיטין דף סז, ב)) ?
 אמר אביי: בילדים ונשותיהן עמהן עסקינן, שמא יבואו לידי הרגל דבר (והא ודאי אסור לבזותן לנהוג בהו קלות ראש).

תנו רבנן 'שכח ושמש מטתו בתפילין - אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם, מפני שהידים עסקניות הן' (ושמא נגעו במקום הטינופת).

מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים, ואמרו: "העלום לסוכה"! וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל (מאכל) פחות מכביצה - נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה, ולא בירך אחריו (לא נטל ידיו אלא כך במפה ידיו משום נקיות, דקסבר פחות מכביצה לא בעי נטילת ידים ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו, דדריש כרבי יהודה (ברכות דף ט"א) 'ואַכְלֵת וּשְׁבַעַת וּבִרְכַּת' (בדרים ת"י) - אכילה שיש בה שביעה, והיינו כביצה; אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה, שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה) .

מצעה לסתור (וכי דרך המדברים להביא אחד דבריהם מעשה הסותר את דבריהם, דקתני רישא *אזכלין ושוותין עראי חוץ לסוכה'*, ומביא מעשה דלעשימת תבשיל צריך סוכה) ! ?

חסורי מחסרא והכי קתני: אם בא להחמיר על עצמו – מחמיר, ולית ביה משום יוהרא; ומעשה נמי והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים

ואמרו "העלום לסוכה" וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה ונטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא כיוך אחיו' הא כביצה בעי סוכה, לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף (דאמר לעיל תרתי תלת) ואביי (דאמר כדטעים בר בי רב, דהיינו כביצה, דכביצה - אוכל הנאכל בבליעה אחת הוא, כדאמרין בפרק בתרא דיומא (דף 9א) מַלְּהָאֵכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל (ויקרא יא, לד)! די למא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי, הא כביצה בעי נטילה וברכה (אבל סוכה - אפילו כביצה נמי לא).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיִּיב אָדָם לֵאכֹל בְּסוּכָה,
 וְחָבִיב כּוּס וְאַחַת בְּלִילָה (ובגמרא מפרש טעמא);
 וְחֻכְמִים אֹמְרִים: אֵין לְדַבֵּר קִצְבָּה (אם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו, אלא אם יאכל
 לֹא יֵאכַל חוץ לַסּוּכָה), חוץ מְלִילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בִּלְבָד (שאינו רשאי
 להתענות, כדיליף בגמרא);
 וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִי שֶׁלֹּא אָכַל [לִילִי] יוֹם טוֹב הִרְאָשׁוֹן -
 יִשְׁלִים (סעודתו זאת) לִילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג (בשמיני עצרת, ואף על פי
 שאינו בסוכה; ובגמרא פריך עלה);
 וְחֻכְמִים אֹמְרִים: אֵין לְדַבֵּר תְּשֻׁלוּמִין, וְעַל זֶה נֹאמַר (קהלת א, טו) **מַעֲנֵת לֹא**
יִוָּכַל לְתַקֵּן וְחִסְרוֹן לֹא יִוָּכַל לְהַמָּנֹת.

מאי טעמא דרבי אליעזר?
תשובו [ויקרא כג, מב]: בסלת תשובו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישובו בסלת] - כעין תדורו: מה דירה אחת ביום ואחת בלילה - אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה.
ורבנן?

כדירה: מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל - אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל.
אי הכי אפילו לילי יום טוב ראשון נמי?
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות (דהכי ילפינן לה בפרק בתרא דפסחים (דף קכא); ששת ימים תאכל מצות וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת (דברים טז); מה שביעי רשות - אף ששה ראשון, לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מצות (שמות כג, טו; שמות לד, יח) ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מצות האמור בו אינו חובה, אלא אם באת לאכול - תהא אכילתך מצה ולא חמץ; ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא) אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות.
והתם מנלן (דלילה הראשון מיהא חובה)?
אמר קרא (שמות יב, יח) [בְּרֵאשִׁית בָּצִרְבָּעָה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ] בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצַּת [עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ מִעֲרָב] - הכתוב קבעו חובה.

14

והא 'אמר רבי אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת כיום ואחת כלילה' (וכיון דביום אחרון לא בסוכה יתיב, ואם ישב בה לשם מצוה עובר על בל תוסיף - מאי השלמה דסוכה איכא הכא) ?
אמר בירא (שם חכם) אמר רבי אמי: חזר בו רבי אליעזר (אצל חכמים לומר שאין לדבר קצבה, ואם רצה להתענות יתענה - חוץ מלילי יום טוב הראשון, ובהא מיהא פליג עלייהו: דקסבר יש לה תשלומין, כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף ביום טוב האחרון) .

משלים במאי? אלימא בריפתא (כלומר: תאמר שסעודת יום טוב האחרון שהוא סועד בלחם ולפתן וצורכי הסעודה תהא תשלומין לראשון) - סעודה דיומיה קא אכיל (ומאי היכר יש כאן שתהא לשם סעודה ראשונה? הלא דרכו לסעוד היום) !?
אלא מאי 'ישלים' ? - ישלים במיני תרגימא (פרונג"ש [קשה לדעת למה הכוונה: האם פירות? האם פרונג"ש = שזיפים?]; לאחר שסילק יביאו פרפראות ומעדנים לפניו, כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות) .

תניא נמי הכי (דבהכי הויא סעודה לאשלומי, ואף על פי שאינו חוזר וקובע עצמו לאכול שתי סעודות של לחם ובשר): 'אם השלים במיני תרגימא - יצא; (וכל שכן אם קבע סעודה שניה בלחם ובשר);
שאל אפוטרופוס של אגריפס המלך (ממונה על שלו ורב ביתו שקורין שקל"ק) את רבי אליעזר: כגון אני, שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת כיום - מהו שאוכל סעודה אחת (בסוכה) ואפטר?
אמר לו: בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות (מיני מעדנים הפותחים את בני מעיים להיות לבו משוך אחר הפת, ויאכל) לכבוד עצמך, ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך?
ועוד שאלו: כגון אני, שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בציפורי, ויש לי שתי סוכות אחת בטבריא ואחת בציפורי - מהו שאצא מסוכה לסוכה (לאכול ולישן היום בזו ולמחר בזו) ואפטר?
אמר לו: לא, שאני אומר: כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה (אפילו ימים שעברו עליו - כבר איבדן למפרע, ואינו מצוה כדיליף לקמן שצריך לישוב כל שבעה בסוכה אחת) .
תניא: 'רבי אליעזר אומר:

(סוכה כז, ב)
אין יוצאין מסוכה לסוכה (לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ומחר בזו), ואין עושין סוכה בחולו של מועד (מי שלא ישב בסוכה יום טוב הראשון);
וחכמים אומרים: יוצאין מסוכה לסוכה, ועושין סוכה בחולו של מועד;
ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה בחולו של מועד .
מאי טעמא דרבי אליעזר?
אמר קרא (דברים טז, ג) חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים [באספך מגרנד ומיקבד]: עשה סוכה הראויה לשבעה (עשה סוכה לשם חג של שבועת הימים; שמעת מינה דאין עושין סוכה בחולו של מועד דאינה לשבעה, ושמעינן מינה דאין יוצאין מסוכה לסוכה: דאם כן לאו סוכה לשבעה היא);
ורבנן?
הכי קאמר רחמנא: עשה סוכה בחג;
'ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד' - פשיטא (דהא סוכת שבעה היא) !?
מהו דתימא האי אחרייתי היא ואינה לשבעה - קא משמע לן (הואיל וישב בה ביום טוב, וזו להשלים היא - 'סוכת שבעה' קרינא ביה, שתשלומין לראשונה היא) .

תניא: 'רבי אליעזר אומר: כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו כיום טוב הראשון של חג כלולבו של חבירו, דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרין [וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבועת ימים] [לכם] - משלכם (להוציא את הגזול ואת השאול) [נספדא אמור פרשתא יב פרק טז הלכה ב], כך אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, דכתיב (דברים טז, ג) חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים [באספך מגרנד ומיקבד] [לך] - משלך;
וחכמים אומרים: אף על פי שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון כלולבו של חבירו, אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, דכתיב (ויקרא כג, מ) [בסוכת תשבו שבועת ימים] כל האזרח בישראל ישבו בסוכת - מלמד שכל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת (כל האזרח... ישבו בסוכת כתיב, דמשמע

סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה, ואי אפשר שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא על ידי שאלה) '.

ורבנן, האי לך מאי דרשי ביה?
מיבעי ליה למעוטי גזולה, אבל שאולה - כתיב פל האזרח.
ורבי אליעזר, האי פל האזרח מאי עביד ליה?
מיבעי ליה לגר שנתגייר בינתים (בחולו של מועד) וקטן שנתגדל
בינתים (צמחו לו שתי שערות במועד, ואתא האי פל לרבוויי שעושה סוכה בחולו של מועד, מה שאין כן במחויב קודם לכן, כדאמר רבי אליעזר לעיל).

ורבנן?

כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד (ואפילו מי שמחויב קודם לכן ולא עשה) - לא אצטריך קרא (תו לא איצטריך האי לרבוויי, דכל שכן הוא).

תנו רבנן: 'מעשה ברכי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו בלוד כרגל (יום טוב ראשון, והלך אצלו מערב יום טוב); אמר לו: אלעאי! אינך משוכתי הרגל (הואיל ולא עמדת בביתך אצל אשתך)? שהיה רבי אליעזר אומר: משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן כרגל (אף על פי שלא בשביל הרגל מתעכבים, שהרי כל ימות השנה אינן יוצאין מחמת עצלות - אף על פי כן משבחן אני) ' דכתיב (דברים ידכז) [ונתתה הפסך בכל אשר תאנה נפשוך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאליך נפשוך ואכלת שם לפני ה' אלהיך] ושמחת אתה ובייתך. [הפסוק עוסק באכילת אוכל שנקנה בכסף פדיון מעשר שני בירושלים!]

איני והאמר רבי יצחק: מניין שחייב אדם להקביל פני רבו כרגל?
- שנאמר (בעלה של שונמית אמר לה כשאמרה לו אלכה וארוצה עד איש האלהים ואשובה: (מלכים ב דכג) [ויאמר] מדוע אתה הלכתי אליו היום לא חדש ולא שבת [ותאמר שלום], מכלל דבחדש ושבת מיחייב איניש לאקבולי אפי רביה!
לא קשיא: הא דאזיל ואתי ביומיה (ומשמח שמחת החג עם אשתו - חייב להקביל פני רבו, כגון עיר שבתוך התחום, או על ידי עירוב), הא דאזיל ולא אתי ביומיה.

תנו רבנן: 'מעשה ברכי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן ברכי אלעאי בקיסרי (לקמיה פריך: הא אמר רבי אליעזר 'משבח אני את העצלנין?'), ואמרי לה בקיסריון, והגיע חמה לסוכה; אמר לו: מהו שאפרוש עליה סדין (לצל, שלא תשחפך השמש: מי אסור משום מוסיף על אהל עראי בשבת? או לא)?

אמר לו (השיאו לדבר אחר כדאמרינן לקמן (דף כחא) שלא אמר דבר אחד שלא שמע מפיו רבו): אין לך כל שבט ושכט מישאל שלא העמיד ממנו שופט (מושע את ישראל: אותן שהיו משמת יהושע ועד שמואל ומשח שאול למלך: יהושע מאפרים, אהוד מבנימין, גדעון ממנשה - הרי מבני רחל; שמשון מדן, ברק מקדש מנפתלי - הרי מבני בלחה; אבצן זה בועז מיהודה, עלי מלוי, תולע מיששכר, אלון הזבולני מזבולן - אלו מפורשים; אבל עתניאל ויפתח ושמגר ויאיר ועבדון לא ידעתי שמות שבטיהן, ומראובן ושמעון גד ואשר לא מצאתי מפורש);

הגיע חמה לחצי הסוכה (מתפשטת ומתקרבת אצלם), אמר לו: מהו שאפרוש עליה סדין?

אמר לו: אין לך כל שבט ושכט מישאל שלא יצאו ממנו נביאים; שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים (שאוול ודוד על פי שמואל);

הגיע חמה למרגלותיו של רבי אליעזר, נטל יוחנן סדין ופירש עליה!

הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו ויצא (שלא רצה להתיר את הדבר)!
(מה שהשיאו לדבר אחר) לא מפני שהפליגו בדבריהם (לא הפליגו הימנו ולדחותו שלא ללמדו תורה נתכוון), אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפיו רבו לעולם'.
היכי עביד הכי?: והאמר רבי אליעזר: 'אין יוצאין מסוכה לסוכה' (והאין הניח שבת שבתוך הרגל את סוכתו שהיתה בלוד, שהיה דר בלוד כדתיא (סנהדרין דף לבב): 'אמר רבי אליעזר ללוד'?)

רגל אחר הואי (כגון עצרת והיו יושבין בסוכה משום אויר);

והאמר רבי אליעזר 'משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן כרגל'?

שבת הואי;

ותיפשוט ליה מדידיה (שלא תפרוש עליה סדין דאסור להוסיף על אהל עראי), דתנן [שבת פ"ז מ"ז]: 'פקק החלון: רבי אליעזר אומר: בזמן שקשור ותלוי (שם כל שעה) - פוקקין בו (כיון דמתקן ועומד לכך - אין זה לא 'בונה' ולא 'מוסיף'), ואם

לאו אין פוקקין בו (דמוסיף הוא על סתימת אהל); וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין'!?

(סוכה כח, א)

התם הוא דמבטל (מבטל ליה להאי פקק לגבי חלון, וחשיב ליה מכותל ליה עצמו, הלכך הוי 'מוסיף'), אבל הכא (סדין) דלא מבטל (אנן סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה וסופו ליטלו) - לא (הלכך לא פשיטא לרבי אליעזר דליהוי 'מוסיף').

תנו רבנן: 'מעשה כרבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה; שתיים עשרה אמר להם "שמעתי", שמונה עשר אמר להם "לא שמעתי"; רבי יוסי כרבי יהודה אומר חילוף הדברים: שמונה עשר אמר להם "שמעתי", שתיים עשרה אמר להם "לא שמעתי".'

אמרו לו (בתמיה): כל דבריו אינן אלא מפי השמועה? אמר להם: הזקנתוני (כלומר: תזיקוני) לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי (אגיד לכם את מדותי, וזו אחת מהן); מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, ולא שחתי שיחת חולין (דברי הבאי ושחוק), ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם (כלומר: מה שספק בידי, לא מפני שלא טרחתי בכל אלה, ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתי, ומה שלא שמעתי - לא אומר, שכך היא מדתי). אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה (בלא גירסא: שהיה הולך ושונה תמיד) ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר "הגיע עת לעמוד מבית המדרש" חוץ מערבי פסחים (מפני עשיית פסחיהם, ומפני התינוקות שלא ישנו; כך מפורש בפסחים (דף קט, א)). וערבי יום הכפורים (שצריך לאכול מבעוד יום), וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו'.

תנו רבנן: 'שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים כינונים: גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה (כגון משנה וברייתא של עשה סדרים) תלמוד (גירסת רש"י: גמרא: זו היא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם כמו שעשו האמוראים אחר התנאים: שפירשו דברי התנאים שלפניהם וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאים נקרא הש"ס), הלכות למשה מסיני, כגון גוד, ולבוד, ודופן עקומה, שיעורין, חציצין, מחיצין, עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים) ואגדות, דקדוקי תורה (ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבויים ומעוטים, כגון האזרח - להוציא הנשים: שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד) ודקדוקי סופרים (שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה, וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה; ודכוותה בבכורות (דף ל, ב): גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו; רבי יוסי אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים), קלים וחמורים (דברים הלמדין בקל וחומר שניתנו לדון מעצמן לכל אדם, ולא פירשו כלום בסיני) וגזרות שוות (דברים הלמדין בגזירה שוה), תקופות (חשבון הילוך חמה ולבנה), וגימטריאות (דברים הלמדין בלשון גימטריא, כגון 'ירמיה כה, כו) ששך = בבל בא"ת ב"ש, כשדים (שם נא, ד) = לב קמי בא"ת ב"ש, סהדה = מנון (לקמן דף נב, ב) בא"ט ב"ח, וכן לפי מנין האותיות, כגון סתם נזירות שלשים יום (מיר דף ה, א) מ-קדש יקיה (במדבר ג, ה) יהי"ה בגימטריא שלשים הו), שיחת מלאכי השרת, ושיחת שדים, ושיחת דקלים (לא ידענא מאי היא), משלות כובסין משלות שועלים (שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם, ותולין אותן בכובסים ובשועלים, כגון (סנהדרין לט, א) 'מאזני צדק', 'אבות אכלו בוסר'), דבר גדול ודבר קטן - 'דבר גדול' = מעשה מרכבה, 'דבר קטן' = הויות דאביי ורבא (כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים נשתכחו) - לקיים מה שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל אהבי יש ואצותיהם אַמְלָא; וכי מאחר שקטן שבכולן כך, גדול שבכולן על אחת כמה וכמה; אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה - כל עוף שפורח עליו מיד נשרף (שהיו מלאכי השרת מתקבצין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו) '.

משנה :

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית: בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין.
אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר?
אמרו להם בית שמאי: משם ראייה (בתמיה) ? אף הם אמרו לו "אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך!"
נשים ועבדים (מפרש בגמרא) וקטנים פטורין מן הסוכה;
קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה;
מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן.

גמרא :

מנהגי מילי ?

דתנו רבנן [ספרא אמור פרשתא יב פרק יז הלכה ט] : [ויקרא כג, מב: בַּסֹּכֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשֵׁבוּ בַסֹּכֶת] (אי הוה כתיב) **אֶזְרָח** - **זֶה אֶזְרָח** (הוי משמע כל תולדות ישראל, אנשים ונשים); **הָאֶזְרָח** (מיומן שבאזרחים) - **לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים; כָּל - לְרִבּוֹת אֶת הַקֹּטָנִים**. (לקמן רמין מתניתא עלה)

אמר מר: **'הָאֶזְרָח - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים'** למימרא דאזרח בין נשים בין גברי משמע? והתניא: **'הָאֶזְרָח - לְרִבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים הָאֶזְרָחִיּוֹת שְׁחִיבֹת כַּעֲיָנוּי'** (בעינוי יום הכפורים, דכתיב תַּעֲנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר בְּתוֹכָם) [ויקרא טז, כט: אלמא ה' - לרבוויי אתא] אלמא אזרח גברי משמע!
אמר רבה: הלכתא ניהו, ואסמכיניהו רבנן אקראי (הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרווייהו מקראי, דאם זו ה' לרבות - אף זו ה' לרבות, ואם זו למעט - אף זו למעט! אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן - לחילוף נאמרו שני דברים הללו, זו לחיוב וזו לפטור, וחדא מינייהו לאו ממשמעותא אלא רבנן אסמכיניהו אקראי: חדא ממשמעותא, וחדא אסמכתא בעלמא, דאלו קרא - חילופא משמע, ולמילתא אחריתי אתא).

הי קרא (הי מינייהו ממשמעותא) והי הלכתא (והי לאו ממשמעותא דקרא דאלו קרא חילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר) ? ותו - קרא למה לי, הלכתא למה לי (לא בסוכה לפטור ולא בעינוי לחיוב) ? : הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (בפרק קמא דקדושין (דף לז, א) מפרש) ! יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא (לא תעשה הוא וכתה הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (דף לה, א) מדרב יהודה דחייבות), דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל [מכילתא דרשב"י משפטים פרק כא, א] : אמר קרא (במדבר ה, ו) [דָּבָר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] **אִישׁ אוֹ אִשָּׁה** [כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חֻטְאֵי הָאָדָם לְמַעַל מַעַל בָּהּ וְאִשְׁמָה הִנָּפֶשֶׁת הַהוּא]

(סוכה כח, ב)

השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שכתורה' !?

אמר אביי: לעולם סוכה (לפטורה) הלכתא (הלכתא היא דאלו קרא חיובא קמרי דאזרח גברי הוא דמשמע, וה' - לרבות את הנשים הוה לן למדרשיה כדדרשין ביום הכפורים, אלא שהלכה למשה מסיני פוטרן, ודקתני **האזרח - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים** אסמכתא בעלמא הוא, ועיקר קרא לרבוויי אתא, כדלקמן), (ודקשיא לך 'למה לי הלכתא לפוטור, הא מצות עשה שהזמן גרמא הוא' -) **ואיצטריך** : סלקא דעתא אמינא 'תשבו כעין תדורו: מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו' - קא משמע לן.

רבא אמר: **איצטריך** : סלקא דעתא אמינא 'יליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות: מה להלן נשים חייבות (באכילת מצה ואף על גב דמצה - מצות עשה שהזמן גרמא, דנפקא כד"א בפסחים (דף מג, ב) [רש"י גרס שם 'אליעזר', אך בדפוס וילנא גרס 'אלעזר'], שנאמר [דברים טז, ג] לא תאכל עליו חמץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת: כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, ונשים ישנן במצות לא תעשה, דהיינו אכילת חמץ) - אף כאן נשים חייבות' - קא משמע לן.
והשתא דאמרת סוכה (לפטורה) הלכתא (ולאו ממשמעותא, דאילו ה' דקרא - רבוויי היא)

- קרא למה לי (כלומר: אמאי אתא ה' דסוכה [האזרח]) ?
לרבות את הגרים (שחייבים בסוכה); סלקא דעתא אמינא 'הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל אמר רחמנא, ולא את הגרים' - קא משמע לן.

יום הכפורים, מדרב יהודה אמר רב נפקא (ולמה לי קרא ה' דהאזרח לרבווי נשים לעיננו)?

לא נצרכא אלא לתוספת עינוי (שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום): סלקא דעתא אמינא 'הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה (הואיל ומעטיה קרא מלאו וכת דכתיב בעינוי: (ויקרא כג, כט) בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה: על עצמו של יום ענוש כרת, ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי, ומאזהרה נמי אימעוט בפרק בתרא דיומא (דף פא, א) - נשים נמי למעטי דלא ליחייבו ביה אפילו למצות עשה בעלמא), לא נתחייבו נשים כלל - קא משמע לן.

אמר מר: 'פל - לרבות את הקטנים'; והתנן: 'נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה'?

לא קשיא: כאן בקטן שהגיע לחינוך (משאינו צריך לאמו), כאן בקטן שלא הגיע לחינוך.

קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא? מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא (וקרא לרבי אליעזר כדאית ליה: לרבות גר שנתגייר בינתים וקטן שגדל דעושים סוכה בחולו של מועד, מה שאין שאר ישראל עושין, או לרבנן כדאית להו: שכל ישראל דאויין לישב בסוכה אחת ולהכשיר סוכה שאולה).

קטן שאינו צריך לאמו [חייב בסוכה]: היכי דמי 'קטן שאינו צריך לאמו'? אמרי דבי רבי ינאי: כל שנפנה ואין אמו מקנחתו; רבי שמעון בן לקיש אומר: כל שנעזר משנתו ואינו קורא "אמא" (שאינו כרוך אחריה לקרותה בכל שעה שניעור). (ופרכינן): גדולים נמי קרו (כלומר: שאינו קורא לאמו - הוא דקריית ליה 'אין צריך לאמו' הא אם קורא "אמא" - 'צריך לאמו' קרית ליה? אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרותה כשניעור)! אלא כל שנעזר ואינו קורא "אמא! אמא!" (שאינו כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו, אבל קורא ושותק - לאו 'צריך לאמו' הוא).

מעשה וילדה כלתו [של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן]: מעשה לסתור (דהא קטן הצריך לאמו הוא ואמאי פיחת וסיכך)? חסורי מחסרה והכי קתני: 'ושמאי מחמיר, ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן'.

משנה: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע (להיות כל עיקר דירתו בה) וביתו עראי. ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות (הימנה ולידד)? משתסרה המקפה (משתתקלקל המקפה; כל תבשיל קפוי לא רך ולא עב קרוי 'מקפה'); משלו משל למה הדבר דומה (כלומר: גשמים היורדים בחג סימן קללה הם): לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון (של מים) על פניו. (ובגמרא מפרש מי שפך למי).

גמרא: תנו רבנן: 'כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי; כיצד? - היו לו כלים נאים מעלן לסוכה; מצעות נאות - מעלן לסוכה; אוכל ושותה ומטייל בסוכה'.

מנא הני מילי? דתנו רבנן [דומה לספרא במדבר פרשתא יב פרק יז הלכה ה]: 'תִּשְׁבוּ [ויקרא כג, מב]: בַּסֶּכֶת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב בַּסֶּכֶת] - כַּעֲיֵן תְּדוּרוֹ; מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם סוּכָתוֹ קִבְעָה וּבֵיתוֹ עֵרָאִי; כִּיצַד? - הָיוּ לוֹ כָּלִים נָאִים - מַעֲלָן לַסּוּכָה; מַצְעוֹת נָאוֹת - מַעֲלָן לַסּוּכָה; אוֹכֵל וּשׁוֹתֶה וּמַטִּיל בַּסּוּכָה, וּמִשְׁנֵן בַּסּוּכָה (סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמוד, דהיינו שמעתא דאמוראי וסברא של טעמי משנה וברייתא: מה טעם זה חייב וזה פטור, זה אסור וזה מותר).

איני! והאמר רבא: מקרא ומתנא (לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה) במטללתא (בסוכה), ותנוי (הש"ס, דהוא סברא: לטרוח ולשנון, וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקי שהן למדין מתוך דברי משנה, דמדמו מלתא למלתא) בר ממטללתא

(אם ירצה, דמצטער הוא, ומצטער פטור מן הסוכה, והאזיר יפה לו להרחיב דעתו) ! (קא סלקא דעתיה 'תנוי' היינו 'משנן') ?
לא קשיא: הא במגרס (כלומר: תרי גווני שינון הוו: למיגרס גמרא הברורה לו כבר, והיינו שמעתא - צריך סוכה, והיינו 'משנן'; לעיוני - בר ממטללתא) .

(סוכה כט, א)
כי הא (דבשמעתא איכא נמי ריהטא בלא טרחא, ואיכא עיון בטרחא) : דרבא ורמי בר חמא, כי הו קיימי מקמיה דרב חסדא (בתר דאגמרינהו שמעתתא) - מרהטי בגמרא (מה ששמעו מפיו: דבר פלוני אסור דבר פלוני מותר) בהדי הדדי, והדר מעייני בסברא (מה טעמו של דבר ואם יש להשיב כלום) .
אמר רבא: מאני משתיא (כוסות) - במטללתא (לפי שאינן מאוסים) ; מאני מיכלא (קערות לאחר שאכלו בהן) - בר ממטללתא (צריך להוציאן חוץ לסוכה) ; חצבא (כד של חרס ששואבין בו המים) ושחיל (דלי של עץ) - בר ממטללתא, ושרגא (נר של חרס שקורין קרושי"ל) במטללתא ; ואמרי לה בר ממטללתא, ולא פליגי : הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה (של שיעור מצומצם שבעה טפחים אסור להניחן בתוכה) .

ירדו גשמים [מאימתי מותר לפנות (הימנה ולירד) ? - משתרח המקפה] :
תנא : 'משתרח המקפה של גריסין' (מקפה של גריסין ממהרת לקלקל בגשמים מעט) .
אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא ; נשב זיקא וקא מייתי ציבותא (קסמין של סכך היה משיר על המאכל), אמר להו רב יוסף : פנו לי מאני מהכא .
אמר ליה אביי : והא תנן 'משתרח המקפה' ?
אמר ליה : לדידי, כיון דאנינא דעתאי (רב יוסף - מאניני דעת הוה דתניא בפרק 'ערבי פסחים' (פסחים ק"ג, ב) : שלשה חייהן אינן חיים: הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת שאינם יכולין לסבול שום דבר מ'אוס, ואמר רב יוסף: כולהו איתנהו בי) - כמי שתסרח המקפה דמי לי .

תנו רבנן : 'היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד (מן הסוכה לגמור סעודתו בבית, וכשישב לו פסקו גשמים) - אין מטריחין אותו (להפסיקו) לעלות עד שיגמור סעודתו ;
היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד - אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור' . איבעיא להו : עד 'שיעור' (משינתו, הא אם הקיץ - אפילו היה בחצי הלילה - יקום משינתו ויעלה וישן בסוכה) או עד 'שיאור' (עד שיעלה עמוד השחר) ?
תא שמע : 'עד שיאור ויעלה עמוד השחר' (ועל כרחיק עד שיעור הוא דתניא בה, דאם לא כן מאי 'יעלה עמוד השחר') !
תרתיה (בתמיה: שני דברים אלו הן סותרים זה את זה: 'שיאור' משמע שהאיר לו המזרח, 'ועלה עמוד השחר' משמע קודם לכן) !
אלא אימא (על כרחיק) 'עד שיעור ויעלה עמוד השחר' ('שיעור' קתני, והכי קאמר: עד שיעור משיעלה עמוד השחר, לאפוקי אם הקיץ משינתו בלילה, דאין מטריחין; ואם עלה השחר ולא ניער - אין מקיצין אותו) .

משל למה הדבר דומה [לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו] :

איבעיא להו : מי שפך למי (עבד לרבו, והכי קאמר: משל לעבד שהיה עושה לרבו עבדות שאינו עובדו כהוגן, כך בידוע שאין ישראל עובדין כשורה? או דלמא הכי קאמר: ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר "צא מלפני דאי אפשי בשמושך", וירידת גשמים היא שפיכת קיתון) ? (ומכל מקום סימן קללה הוא, ומיהו פירושא דמתניתין מיבעיא לן: שפיכת הקיתון מאי היא: ישיבת הסוכה? או ירידת גשמים?)
תא שמע, דתניא : 'שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו : "אי אפשי בשמושך"'

תנו רבנן 'בזמן שהחמה לוקה - סימן רע לכל העולם כולו (משום דאיירי הכא בסימני קללה נקט לה) ; משל למה הדבר דומה? - למלך בשור ודם שעשה סעודה לעבדיו והניח פנס (לנטיירנ"א) לפניהם ; כעס עליהם ואמר לעבדו "טול פנס מפניהם והושיבם בחושך" (כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך) .

תניא : 'רבי מאיר אומר : כל זמן שמאורות לוקין - סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שמלומדין במכותיהן (כל מיני פורעניות הבאין בעולם - יש להם לישראל לדאוג ולומר "לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות" מפני שהן רגילים ללקות יותר מכולם) ; משל לסופר (מלמד תינוקות) שבא לבית הספר ורצועה

כִּידּוֹ (להכות); מִי דּוֹאגַ (אי זה מהן ירא) ? - מִי שְׂרָגִיל לִלְקוֹת כֻּלָּ יוֹם וַיּוֹם הוּא דּוֹאגַ' .

תנו רבנן: 'בזמן שהחמה לוקה - סימן רע לגוים; לבנה לוקה - סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל מונין ללבנה וגוים לחמה; לוקה במזרח (בבקר כשהחמה במזרח) - סימן רע ליושבי מזרח; במערב - סימן רע ליושבי מערב; כאמצע הרכיע (בחצות היום כשעומדת בראש כל אדם) - סימן רע לכל העולם כולו; פניו דומין לדם - חרב בא לעולם; לשק (עשוי מנוצה של עזים והוא דומה לשחור) - חיצו רעב באין לעולם (חיצו רעב משחירין פנים);

לזו ולזו - חרב וחיצו רעב באין לעולם; לקה בכניסתו (בשקיעתו) - פורענות שוהה לבא (כדרך ששוהה הסימן להראות עד כלום היום); ביציאתו - ממהרת לבא (כדרך שמהיר הסימן לבא); ויש אומרים חילוף הדברים (לקה בכניסתו - ערבית - פורענות ממהרת לבא שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום: שסמוך לשקיעתו הוא - כך אין שהות לפורענות לבא ביציאתו; שחרית פורענות שוהה לבא כשם שיש לחמה עוד שהות ביום); ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה (שרה המליך בעדה, כגון סמאל שהיה שר של עשו) לוקה עמה, שנאמר (שמות יב, יב) [ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה] ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים [אני ה']; ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו, שנאמר (ירמיהו יב, כה) אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו (לעשות כמעשיהם, ומשתעשו רצונו) ומאתות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה: עובדי כוכבים יחתו, ואין ישראל יחתו' .

תנו רבנן: 'בשביל ארבעה דברים חמה לוקה: על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה, ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד (לא שמעתי טעם בדבר);

ובשביל ארבעה דברים מאורות (ירח וכוכבים) לוקין: על כותבי פלסתר (שטורות מזויפים ומכתבי עמל לשום דופי על אדם לכתוב בשמו מה שלא צוה); ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל (מגדלי בהמה דקה מחריבין את הארץ: שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חביריהם); ועל קוצצי אילנות טובות (ואפילו הן שלהן: שמשחיתין הן, ונראין כבועטין בהקב"ה ובברכתו שמשפיע טובו); ובשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות: על משהי שטרות פרועים (אצלם כדי לחזור ולגבות פעם אחרת), ועל מלוי ברבית (שמלוין בעלי בתים לישראל ברבית, וכתיב (משלי כח, ח) מרבה הונו בנשף ובתרבית ותרבית לחוגן דלים יקבצנו, ואמרין בבבא מציעא (דף עב, ב): כגון שבור מלכא שחונן בהן עניי נכרים),

(סוכה כט, ב)

ועל שהיה ספק בידם (של בעלי בתים הללו) למחות (ביד עובדי עבירות שבדורם שדבריהם נשמעים מחמת עושרם והבריות יראים מהם) ולא מיחו, ועל (בעלי בתים הללו) שפוסקים צדקה רבים (שיתנוהו לעניים) ואינן נותנין' .

אמר רב: בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון (שנשטמין וכלים מאליהם): על כובשי שכר שכיר (שמדחהו בלך ושוב), ועל עושקי שכר שכיר (לגמרי גזל שכרו), ועל שפורקין עול מעל צוاریהן ונותנין על חבריהן, ועל גסות הרוח (שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן); וגסות הרוח כנגד כולן, אבל בענוים כתיב (תהלים לז, יא) וְעֲנִיִּים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֵב שָׁלוֹם .

הדרן עלך הישן